

LUND UNIVERSITY

Proportionalitet, straffvärde och ett rättvist påföljdssystem

Nikka, Sigrid

Published in:
Proportionalitet

2024

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Nikka, S. (2024). Proportionalitet, straffvärde och ett rättvist påföljdssystem. I P. Emblad, & U. Strandberg (Red.), *Proportionalitet: Idéer och uppslag till forskning om proportionalitetens nya innebörder inom olika rättsliga fält* (s. 11-19). Jure.

Total number of authors:
1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Särtryck ur

Proportionalitet

Proportionalitet, straffvärde och ett rättvist påföljdssystem

SIGRID NIKKA

Jure Förlag 2024

Proportionalitet, straffvärde och ett rättvist påföljdssystem

SIGRID NIKKA

Inledning¹

Sedan 1989 har proportionalitet särskilt uppmärksammats som den grundläggande principen för en rättvis straffrätt. Den innebär att straffet för ett brott ska bestämmas utifrån tillbakablickande förtjänstresonemang, istället för att bestämmas utifrån framåtinriktade bedömningar eller prognoser av straffets möjliga verkningar för gärningspersonen eller allmänheten i stort. Straffet ska stå i proportion till brottets allvar och det rättvisa straffet kan därmed fastställas genom att bestraffa lika allvarliga brott lika strängt och allvarligare brott strängare än lindrigare², där skillnaderna i straffens stränghet står i förhållande till skillnaderna i brottens allvar. Även i det reformerade påföljdssystem som nu utreds på uppdrag av regeringen (Dir. 2023:115) ska proportionalitetsprincipen vara central. Straff ska bestämmas utifrån en värdering av brottets allvar, relativt andra brott och i förhållande till straffnivån i allmänhet. Regeringen har anfört att reformen inte föranleds av en förändrad syn på proportionalitetsprincipens relevans eller roll, utan av en förändrad syn på straffrättens funktioner, brottens allvar, den allmänna repressionsnivån och balansen mellan straffsystemets intressen. För att proportionalitetsprincipen ska få genomslag måste straffskalorna därför ses över. Genom att skärpa straffen och påtagligt höja straffnivån ska påföljdssystemet bli rättvist.³

Genom proportionalitetsprincipen blir det lämpliga straffet alltså en följd av brottets allvar. Gärningspersonen straffas varken strängare eller lindrigare än denne förtjänar. Proportionalitetsprincipen ska göra straffet, och straffrätten, rättvis.⁴

Problemet är att proportionalitetsprincipen inte gör det.

Proportionalitet och proportionalitetsprincipens funktioner

Proportionaliteten mellan brott och straff *görs*. Det är ingen överraskning för straffrättsvetenskapen.⁵ Vad som ska straffas, och *hur* det ska straffas, är ett uttryck för vissa ställningstaganden på en viss plats i en viss tid. Det proportionerliga förhållandet mellan brott och straff formas av ställningstaganden kring den allmänna straffnivån och av de hänsyn som lagstiftaren och domstolarna har att beakta vid bedömningen av vad som gör ett brott allvarligare än ett annat. Det finns inget naturligt förhållande mellan brott och straff, inget givet mått på vilket straff en

gärningsperson förtjänar och inga givna svar på vad som gör ett brott allvarligare än ett annat.⁶ Proportionalitet görs och görs om. Straffen i Sverige har skärpts upprepade gånger sedan påföljdssystemet reformerades 1989, inte minst sedan början av 2010-talet,⁷ och tingsrätterna dömde ut dubbelt så många fängelsemånader år 2023 som de gjorde år 2014.⁸

Det proportionerliga straffet måste alltså bestämmas av lagstiftaren och domstolarna. Denna bedömning tar sin utgångspunkt i gärningens abstrakta och konkreta straffvärde. Det abstrakta straffvärdet bestäms av lagstiftaren när denne väljer att kriminalisera en gärning och föreskriva en viss straffskala. Straffskalan uttrycker typen och graden av gärningspersonens skuld och gärningens skadlighet eller farlighet, i förhållande till värdet av det intresse som kriminaliseringen ska skydda.⁹ Inom ramen för straffskalan bestämmer därefter domstolarna det konkreta straffvärdet för en viss gärning med utgångspunkt i 29 kap. 1 § brottsbalken. Vid denna bedömning har domstolarna att beakta den skada, kränkning eller fara som gärningen inneburit, vad den tilltalade insett eller borde insett, gärningspersonens avsikter och motiv, och om gärningen inneburit ett allvarligt angrepp på någons liv eller hälsa eller trygghet till person.

Men vad som är proportionerligt beror på hur dessa bedömningar av gärningens allvar situeras. Brottets allvar kommer till uttryck genom relativa bedömningar av skillnaderna mellan de föreskrivna straffskalorna och de utdömda straffen för olika brott. Men vad som gör att ett brott är att anse som allvarligare än ett annat är en bedömning som är beroende av en rad andra överväganden kring betydelsen och innebörden av skada och skuld (om proportionalitetsprincipens utgångspunkt i förståelsen för *värden* eller *intressen*, se Lärka i denna antologi). Vad är en skada i straffrättslig mening, vilken skada ska anses utgöra en följd av en gärning, och hur allvarlig ska en viss skada, risk eller fara anses vara?¹⁰ Vad kunde och borde gärningspersonen ha gjort, hur ska man se på förhållandet mellan vad gärningspersonen avsåg och insåg och vad som faktiskt inträffade, och vad innebär det egentligen att ha kontroll och möjlighet att anpassa sitt handlande?¹¹

Dessutom måste dessa relativa bedömningar av skada och skuld passas in inom straffvärdebedömningens yttre ramar. Det är möjligt att uttrycka skillnader mellan olika brotts allvar i straffsystem med mycket olika straffnivåer, något som illustreras av de straffskärpningar som har genomförts i Sverige sedan 1989. Det finns alltså ytterligare skäl än endast proportionalitet i relativ mening, som sätter ramarna för var dessa jämförelser ska 'börja', och som ger uttryck för olika ställningstaganden kring vilka straff som anses alldeles för stränga eller alldeles för lindriga, oaktat gärningens förhållande till andra brott. Proportionaliteten mellan brott och straff formas alltså inte bara av gärningarnas relativa allvar, utan också av de skäl som till exempel föranleder att ringa stöld inte anses som ett brott som bör bestraffas med fängelse, och att misshandel av normalgraden inte anses som ett brott som bör bestraffas med böter. Dessa skäl kan röra överväganden och föreställningar kring förtjänst och rättvisa, men också prevention, humanitet eller resurser.¹² Oavsett ställningstagandets grunder får dessa ramar för den relativa proportionaliteten konsekvenser, dels för vad som kommer till uttryck om brottens klandervärdhet, dels för den möjliga spridningen mellan brott av olika allvar.¹³ Påföljdsbestämningen

har ett praktiskt tak i form av livstidsstraffet. Det innebär att en högre repressionsnivå krymper det tillgängliga utrymmet som lagstiftaren och domstolarna har för att uttrycka skillnader i brottens allvar.

Proportionalitetsprincipen utgör alltså ett ramverk för straffrättsliga resonemang.¹⁴ Principen föreskriver ett visst sätt att resonera för att bedöma brottets allvar och bestämma straffets stränghet, som innebär att straffet är att betrakta som rättvist. Samtidigt är principen obestämd till sitt innehåll. Betydelsen av proportionalitet formas om när föreställningarna kring brottens allvar och samhällets repressionsnivå förändras. Detta innebär att proportionalitetsprincipen inte bara rättfärdigar straffet som rättvist, utan också de föreställningar och förståelser för brott och straff varigenom proportionaliteten ges betydelse.

Vad proportionalitetsprincipen gör...

Proportionalitetsprincipen var inte ny för den svenska straffrätten år 1989. Gärningens allvar hade i praktiken haft stor betydelse för påföljdssystemet även dessförinnan.¹⁵ Det särskilda med proportionalitetsprincipens roll i straffrätten sedan år 1989 är snarare sättet som principen kom att fungera som garant och ramverk för ett rättvist påföljdssystem. Denna funktion bygger på tanken att den bestraffande maktens skönsmässighet kan begränsas genom att knyta påföljdssystemet till klandervärdheten i enskilda gärningar. Var och en ska straffas utefter vad denne har *gjort* och därför *förtjänar*. Denna rättvisa blir straffrättens centrala utgångspunkt och måttstock.¹⁶

Proportionalitetsprincipen ger sken av att förhållandet mellan brottet och straffet är rationellt, att straffet kan härledas ur brottet när det situeras i relativ och absolut bemärkelse. Proportionalitet är alltså ett anspråk på att makten att straffa den enskilde härleds, begränsas och rättfärdigas av detta rationella förhållande mellan brott och straff. Men eftersom proportionalitetsprincipen varken kan bestämma eller begränsa de överväganden, värderingar eller föreställningar som formar synen på ett brotts allvar eller ett straffs stränghet, så härleds och rättfärdigas detta förhållande mellan brott och straff egentligen ur makten att straffa. *Vad* som är proportionerligt, och vad som därmed anses som rationellt och rättvist, beror på *hur* förhållandet mellan brott och straff konstruerats utifrån olika kriminalpolitiska föreställningar och förståelser för brott, straff och straffrättens funktioner.¹⁷ De föreställningar och förståelser som detta förhållande bygger på kan proportionalitetsprincipen inte styra över. Det finns inget som binder eller förankrar de bedömningar som formar proportionalitetsprincipen, och därmed kan principen inte heller begränsa den bestraffande maktens skönsmässighet, trots att principens rättfärdigande anspråk bygger på denna utgångspunkt.¹⁸ Istället rättfärdigar principen ett visst förhållande som rationellt och osynliggör de politiska föreställningar och förståelser varigenom det har formats.

Vad proportionalitetsprincipen *gör* måste därför förstås genom principens dubbla funktioner. En sådan analys tar sikte på att synliggöra *hur* vissa kriminalpolitiska begripliggöranden av straffrätten rättfärdigas som rationella och rättvisa när de inkorporeras i proportionalitetsprincipens ramverk. Lagstiftarens anspråk

på ett proportionerligt förhållande mellan brott och straff måste alltså tas på allvar, men inte som ett givet rationellt förhållande. Anspråket kan istället användas som en utgångspunkt för att baklängeskonstruera *hur* brottets allvar konstruerats mot bakgrund av en viss politisk kontext. Det är alltså inte fråga om att avslöja hur politiska inflytanden 'förvrider' principen, utan tvärtom att visa hur proportionalitetsprincipen *nödvändigtvis* är politisk till sin form och funktion. Straffskalorna före en viss reform var inte mer naturliga, rättsliga eller proportionerliga än de var därefter. Önskvärdheten eller lämpligheten av ett visst straff eller en viss repressionsnivå kan inte förklaras eller utvärderas utifrån proportionalitetsprincipen. Istället måste de förstås utifrån de bedömningar och föreställningar som rättfärdigas genom hänvisningar till proportionalitetsprincipen.

Proportionalitetsprincipen bör alltså inte bara betraktas som ett rättsligt ramverk eller politiskt-retoriskt verktyg, utan också som en *diskurs* om straffrätten och straffrättens rättvisa. Denna diskurs bygger på vissa problemrepresentationer, inramningar, och förståelser för brott, straff och straffrätten. Den omformas av nya förståelser och problembilder, men begränsar också *hur* dessa förståelser och problembilder förändras, och vilka åtgärder och reformer som förstås som möjliga. Det är denna process som måste synliggöras, för att förstå *vad* proportionalitetsprincipen *gör*.¹⁹

..., och hur proportionalitetsprincipen görs

Det är möjligt att synliggöra hur det proportionerliga förhållandet mellan brott och straff *görs* genom att analysera *hur* proportionaliteten har konstruerats utifrån en viss förståelse för brottets allvar, sett mot och från en viss kriminalpolitisk bakgrund. Detta angreppssätt kan exemplifieras med hjälp av ett förarbete rörande ett av 2020-talets mest uppmärksammade kriminalpolitiska frågor, 'gängbrottsligheten'. ISOU 2021:68, *Skärpta straff för brott i kriminella nätverk*, föreslog utredningen bland annat straffskärpningar för grovt olaga tvång, olaga hot, rån, utpressning och försäljning av narkotika. Den föreslog också en ny försvärande omständighet, riktad mot våldsamma uppgörelser i kriminella nätverk. Förslagen kom i stort att träda i kraft den 1 juli 2023.

Proportionalitetsprincipen uppmärksammades särskilt som grunden för utredningens förslag. Enligt utredningen finns det anledning att kontinuerligt se över och anpassa straffskalorna, oaktat eventuella brottspreventiva effekter, för att tillgodose proportionalitetsprincipens genomslag. Detta sätt att beskriva straffskale-reformer tenderar att framställa dem som om de var avsedda att möta ett på förhand bestämt eller givet proportionerligt förhållande. Det är dock, som utredningen uppmärksammar, lagstiftaren som har i uppgift att väga skadan, kränkningen eller faran av en gärning relativt andra brottstyper.²⁰ För detta finns ingen förutsättningslös ingång. Istället måste denna värdering utgå ifrån en viss kriminalpolitisk problembild (om förhållandet mellan förståelsen för ett visst *problem* och proportionalitet, se även Emblad i denna antologi).

Synen på hur allvarlig en brottstyp är kan förändras över tid till följd av samhällsutvecklingen. Utgångspunkten bör därför vara att åstadkomma en viss straffvärdemässig uppgradering där detta bedöms motiverat utifrån den inhämtade problembilden.²¹

Denna problembild ska bygga på en kartläggning av vilka brott som är vanligt förekommande i kriminella nätverk,²² men kriterierna för att en viss brottslighet ska betraktas som vanlig definieras aldrig uttryckligen. Det som avses är alltså inte ett empiriskt mått, utan vilka brott som anses *kännetecknande* för brottsligheten.

Eftersom det inte finns någon egentlig statistik [över vilka brott som är vanligt förekommande i nätverken] att tillgå tar redogörelsen delvis sikte på vilken sorts brottslighet som får anses typisk eller kännetecknande för sådana kriminella nätverk, snarare än vilka brott som numerärt förekommer oftast.²³

Problembilden, liksom synen på den brottslighet som anses kännetecknande för den, skissades fram i utredningens direktiv. Härigenom avgränsades utredningens arbete till att behandla viss vålds- och hotbrottslighet och till att överväga och föreslå skärpta ingripanden.²⁴ Den politiska förståelsen för problemet med så kallade kriminella nätverk formar på så sätt urvalet av de brott där reformer anses nödvändiga för att tillgodose proportionalitetsprincipens genomslag. Samma politiska förståelse för problemet formar därefter det förhållande mellan brott och straff som rättfärdigas som proportionerligt. Problembilden inkorporeras i proportionalitetsprincipens ramverk, genom bedömningen av den skada och skuld som en viss brottslighet anses förenad med.

Problembilden innebär att förekomsten av vissa brottstyper kopplas till *kriminella nätverk* som fenomen. Följden av detta blir en mycket vid konceptualisering av skadan som de olika brottstyperna anses orsaka. Konsekvenserna av vålds- och hotbrottslighet förstås inte bara som de mer direkta skadorna för en individs frihet, frid eller egendom. Istället utvidgas konsekvenserna av brottsligheten till nätverkens påverkan på samhället i stort. De olika brottstyperna anses därför också innebära risker för ytterligare våldsgärningar, en etablering av parallella samhällsstrukturer, utredningssvårigheter, och en allmän osäkerhet och otrygghet för utomstående.²⁵ Genom inramningen av problemet utvidgas synen på de skyddsintressen som kriminaliseringen ska skydda och de värden som brottslighetens allvar relateras till. När utredningen föreslår en straffskärpning för narkotikaförsäljning, förstås därför skadan inte bara som konsekvenserna av den enskilda försäljningen, utan som den sammantagna skadan av narkotikahandel som sådan.

Även om den mängd narkotika som är föremål för försäljning vid en viss överlåtelse är liten utgör försäljningen som sådan en verksamhet som leder till mycket negativa konsekvenser för såväl de individer som involveras i den som för samhället i stort. Att överlåta narkotika i vinstsyfte bör således i sig anses vara så allvarligt att straffvärdet bör uppgå till ett antal månaders fängelse.²⁶

Dessa negativa konsekvenser knyter tillbaka till problembilden, med hänvisningar till att narkotikamarknaden utgör en betydande inkomstkälla för kriminella nätverk och en bidragande faktor till annan brottslighet. Den anses också bidra till en generell otrygghet i lokalsamhället och en allmän risk för att personer kommer till

skada.²⁷ Straffskärpningar kan härigenom motiveras som proportionerliga, mot bakgrund av hur problembilden format synen på gärningens skada och de skyddsintressen som brotten hotar.

Problembildens inriktning och avgränsningar formar också synen på skuld. Utredningen föreslog utöver straffskärpningar också ett straffansvar för den som involverar unga i brottslighet. Syftet med regleringen var att tillförsäkra unga ett starkt skydd mot att utnyttjas och dras in i kriminalitet,²⁸ ett problem som inte minst ansågs framträdande i kontexten av narkotikahandel.

Unga *används* för att tjäna pengar åt andra genom bl.a. försäljning av narkotika. Som ett led i vinningsbrottslighet *används* de även för andra riskfyllda brottsliga tjänster där de kan råka illa ut bl.a. genom att utsättas för våld. Ett genomgående tema är att ungdomarna får stå sådana risker, inklusive hot om lagföring, som mer tongivande kriminella vill undvika. Inte sällan kan unga *vara under press att börja eller fortsätta begå brott* i sammanhang där den övergripande *kontrollen tillkommer någon annan*. Unga kan även på mer frivillig grund välja att börja begå brott där de huvudsakliga vinsterna *tillförs* någon annan. I fråga om försäljning av narkotika har det dock från flera håll beskrivits att de unga säljarna *i praktiken ofta inte tillåts att sluta* leverera intäkter till de mer etablerade aktörerna. Av rädsla, krav på betalning av riktiga eller fiktiva skulder eller av andra anledningar är *de hänvisade till att fortsätta* sälja narkotika.²⁹ [mina kursiveringar]

Det framgår härigenom att unga som begår narkotikabrottslighet ofta befinner sig i en särskild utsatthet i förhållande till de äldre personer som involverar dem i brottsligheten. Ändå får denna omständighet inget genomslag när minimistraftet skärps för försäljning av narkotika, trots att det konstateras att lagändringen särskilt kommer att drabba dessa lagöverträdare.³⁰ Höjningen anses ändå som rimlig mot bakgrund av narkotikaförsäljningens skadliga konsekvenser.³¹

Brottets allvar konstrueras alltså utifrån en viss syn och avgränsning av skada och skuld, och ett visst sätt att väga deras relevans mot varandra. Hur ungas skuld påverkar gärningens allvar, och hur straffskärpningen påverkar vad som genom straffskalan kan komma till uttryck om detta, inte minst relativt de personer som utnyttjar dem, behandlas inte som en fråga för straffskalornas utformning. Istället behandlas konsekvenserna för unga som en fråga som kan beaktas i det enskilda fallet genom reglerna om nöd, ansvarsfrihet eller vid straffmätningen.³²

Problembildens inramning och sättet som den formar synen på ett brotts allvar är alltså central för att förstå varför straffskärpningar framställs som rationella. Det sätt att förstå en viss brottslighet som föranledde dessa lagändringar är varken mer eller mindre naturligt än hur brottsligheten förstods dessförinnan. Resonemangen är lika förenliga med proportionalitetsprincipens ramverk. Däremot är det något *nytt* som rättfärdigas, och genom att granska proportionalitetsprincipens rättfärdigande anspråk går det att synliggöra *hur* en viss inramning av ett problem inkorporeras i bedömningen av allvar. *Vad* som rättfärdigas som proportionerligt är alltså inte ett naturligt förhållande mellan brott och straff utan ett särskilt sätt att förstå en viss brottstyp och åtgärd däremot. Denna problembild kan vara träffsäker, men det innebär ändå inte att straffskärpningar som åtgärd mot den är en rationell och naturlig följd av proportionalitetsprincipen. En snävare förståelse för skadan,

till exempel avgränsad till den enskilda försäljningen av narkotika, skulle vara lika förenlig med proportionalitetsprincipen men föranleda att brottet bedömdes som betydligt mindre allvarligt. På samma sätt skulle denna vida förståelse för skada kunna aktualiseras för att rättfärdiga avsevärda straffskärpningar för ekonomisk brottslighet, som i detta sammanhang avgränsades från utredningens uppdrag, bland annat genom förståelsen för vad som utgör ett *kriminellt nätverk* och den brottslighet som anses *känneteckna* dem.³³

Förklaringen till dessa reformer är alltså inte en inneboende rationalitet som följer av proportionalitetsprincipens rättvisekrav, utan en viss kriminalpolitisk kontext. Proportionaliteten formas av det reformbehov som lagstiftaren framställer och den problembild som beskrivs i lagstiftningsprocessen. Straffskärpningar som lösning följer således av sättet som problemet förstås. Straffskärpningen för försäljning av narkotika är inte proportionerlig för att proportionalitetsprincipen kräver det, utan för att direktivets utgångspunkter gör det när det stadgas att en sträng syn på narkotikahandeln är en viktig del av arbetet mot narkotika. Utredningen fick därför i uppdrag att överväga och att oavsett bedömning i sak föreslå lagändringar för att åstadkomma en höjd straffnivå för gärningar som avsåg överlåtelse av narkotika.³⁴

Proportionaliteten mellan brott och straff formas alltså, liksom valet att kriminalisera en gärning, av en viss politisk inramning av brott, straff och straffrätten.³⁵ Efter beslutet att kriminalisera kan proportionalitetsprincipen rättfärdiga straffet som rättvist. Därigenom rättfärdigas dessutom det sätt som lagstiftaren förstår och bemöter ett visst önskat fenomen.

Ett rättvist påföljdssystem

Proportionalitetsprincipen *gör* inte straffrätten rättvis. Istället *görs* innebörden av en rättvis straffrätt när proportionalitetsprincipen konstrueras (om konstruktionen av proportionalitet i ett visst rättsområde, se även Björling i denna antologi). Genom att analysera denna process blir det möjligt att synliggöra grunderna till de kriminalpolitiska anspråk om rationalitet och rättvisa som rättfärdigas med hjälp av proportionalitetsprincipen, och att utvärdera och diskutera de antaganden, föreställningar och problembilder som en lag eller lagändring bygger på. Härigenom blir kriminalpolitikens och straffrättens utveckling mer transparent, och aktörskapet i produktionen av straffrätten och kriminalpolitiken sätts i fokus.

Detta angreppssätt gentemot proportionalitetsprincipen som diskurs och rättsligt ramverk belyser också principens diskursiva effekter. Att rättfärdiga straffskärpningar med hjälp av proportionalitetsprincipen gör anspråk på en *viss sorts* rationalitet som grunden för ett rättvist påföljdssystem, byggd på vissa föreställningar om straffrättens funktioner, den allmänna repressionsnivån och straffsystemets intressen. Sättet som en problembild stöps i proportionalitetsprincipens begreppsvärld begränsar alltså *hur* problemet som en viss brottslighet utgör kan förstås. Det samma gäller vilka åtgärder som kan sättas in emot den.³⁶ Andra problembilder och lösningar blir inte bara mindre aktuella utan *irrationella* när straffskärpningar framställs som en *rationell* följd av proportionalitetsprincipens

krav. Den *rationella* förståelsen för brott blir därmed en sådan där åtgärderna mot brottsligheten är allt strängare straffrättsliga reaktioner. Sättet proportionalitetsprincipen konstrueras i och av en kriminalpolitisk kontext formar inte bara en viss sorts straffrätt, den utesluter också en annan (se även Verde och Westholms respektive bidrag i denna antologi). Straffskärpningar begränsar på så sätt det diskursiva utrymmet att skissa fram andra problembilder och politiska lösningar, att passa in i andra rättsliga ramar.

Straffrätten *blir* alltså överhuvudtaget inte rättvis, precis som det rättvisa straffet inte *blir* en följd av brottets allvar. Straffrättens rättvisa och vad den innebär *görs* utifrån vissa problembilder och inramningar. Det finns inte *ett* rättvist påföljdssystem, men det finns *ett* system som *görs*, som politiskt och straffrättsvetenskapligt konstrueras, reformeras och rättfärdigas i en viss kontext. För rättvisan eller orättvisan i det påföljdssystemet svarar inte proportionalitetsprincipen. Det gör de antaganden, förståelser och föreställningar utifrån vilken proportionaliteten har *gjorts*.

Vidareläsning

Lacey, Nicola och Pickard, Hanna, 'Chimera of Proportionality: Institutionalising Limits on Punishment in Contemporary Social and Political Systems', *Modern Law Review* 78 nr. 2, 2015.

Niemi, Johanna, 'Law and Crisis: Reflections on How Legal Problems Are Constructed and How They Can Be Studied', *Retfærd*, 2018 nr. 3–4.

Tonry, Michael H. (red.), *Of One-Eyed and Toothless Miscreants: Making the Punishment Fit the Crime?*, Oxford University Press 2019.

Slutnoter

- 1 Artikel bygger vidare på studien i Nikka, *Problemen med proportionaliteten – En analys av proportionalitetsprincipen i Gångbrottsutredningen* (examensarbete, Lunds universitet, 2022), <<https://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordId=9079976&fileId=9083914>>.
- 2 SOU 1986:14, s. 142–143.
- 3 Dir. 2023:115, s. 7, 10–11.
- 4 Se vidare Lacey, 'The Metaphor of Proportionality', i *Journal of Law and Society* 2016 nr. 1, s. 29–31.
- 5 Se till exempel SOU 1986:14, s. 143; Bondeson, 'Nyklassisk straff filosofi och reformpolitik', i *Straff och rättfärdighet: ny nordisk debatt*, Heckscher (red.) 1980, s. 105–106.
- 6 SOU 1986:14, s. 133, 143; Prop. 1987/88:120, s. 77–78; von Hirsch, *Proportionalitet och straffbestämning*, 2001, s. 29; Zila, 'Kan ett brotts straffvärde som domstolen fastställer skilja sig från brottets "verkliga" straffvärde?', i *SvJT* 1999 s. 178–179.
- 7 För en översikt, se till exempel Tham, *Kriminalpolitik: brott och straff i Sverige sedan 1965*, 2022, s. 76–79; Nikka, 'Den allmänna repressionsnivån och brottens relativa allvar: En översikt av repressionshöjningar och straffskärpningar i Sverige 2010–2023', i *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab* 2024 nr. 111(2).
- 8 Brottsförebyggande rådet, Antalet utdömda fängelsemånader har fördubblats sedan 2014, <<https://bra.se/om-bra/nytt-fran-bra/arkiv/press/2024-05-30-antalet-utdomda-fangelsemanader-har-fordubblats-sedan-2014.html>>, 2024.
- 9 SOU 1986:14, s. 131, 142–143, 147–148.
- 10 Se vidare Ryberg, 'Proportionality and the Seriousness of Crimes', i *Of One-eyed and Toothless Miscreants: Making the Punishment Fit the Crime?*, Tonry (red.) 2019, s. 55–57; Tonry, 'Is Proportionality in Punishment Possible, and Achievable?', i *Of One-eyed and Toothless Miscreants: Making the Punishment Fit the Crime?*, Tonry (red.) 2019, s. 10–16.

- 11 Se vidare Ulväng, 'Om straffrätt och principer', i *Katedralen* (Asp, Lernestedt och Ulväng), 2009, s. 219, 247-248; Tonry, 'Is Proportionality in Punishment Possible, and Achievable?', 2019, s. 13-15; Om dessa överväganden, se även till exempel SOU 2018:85, s. 206-207, 183-188, 198-200.
- 12 Tonry, 'Is Proportionality in Punishment Possible, and Achievable?', 2019, s. 20; Duus-Otterström, 'Weighing Relative and Absolute Proportionality in Punishment', i *Of One-eyed and Toothless Miscreants: Making the Punishment Fit the Crime?*, Tonry (red.) 2019, s. 42-44. Holmgren, *Straffvärde som rättslig konstruktion*, 2021, s. 193-195, 212-215
- 13 von Hirsch, 2001, s. 57-58; Duus-Otterström, 'Weighing Relative and Absolute Proportionality in Punishment', 2019, s. 33-35.
- 14 Se SOU 1986:14, s. 143.
- 15 Se till exempel Bondeson, 'Vad är nytt i Nytt Straffsystem?', i *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab* 1978 nr. 66(3/4) s. 127-128; Löfmarck, 'Nyklassicismen - vart tog den vägen?', i *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab* 1986 nr 73(1), s. 50.
- 16 Se vidare Lacey och Pickard, 'Chimera of Proportionality: Institutionalising Limits on Punishment in Contemporary Social and Political Systems', i *Modern Law Review* 2015 nr. 2 s. 216-219, 225; Lacey, 'Getting Proportionality in Perspective: Philosophy, History, and Institutions', i *Crime and Justice: A Review of Research*, 2021 s. 78; se även SOU 1986:14, s. 20-21; Träskman, 'Påföljd, proportionalitet och prioritering av samhällsstraff', i *SvJT* 2003 s. 174; Borgeke och Heidenborg, *Att bestämma påföljd för brott*, 2016, s. 38-39; Holmgren, *Straffvärde: som rättslig konstruktion*, 2021, s. 108-109; Hellström, 'Nyklassicismens fall', i *Teori och politik: straffrätt i omvandling*, Anderberg, Martinsson, & Svensson (red.) 2022, s. 90-91.
- 17 Se vidare Lacey, *Journal of Law and Society*, 2016 s. 30-35, 44; Tonry, 'Is Proportionality in Punishment Possible, and Achievable?', 2019, s.20-21.
- 18 Lacey och Pickard, 'Chimera of Proportionality: Institutionalising Limits on Punishment in Contemporary Social and Political Systems', 2015 s. 219, 231-232, 240.
- 19 Om detta angreppssätt, se till exempel Bacchi och Goodwin, *Poststructural Policy Analysis: A Guide to Practice*, 2016; Niemi-Kiesiläinen, Honkatukia och Ruuskanen, 'Legal Texts as Discourses', i *Exploiting the Limits of Law: Swedish Feminism and the Challenge to Pessimism*, Gunnarsson, Svensson, & Davies (red.) 2007; Niemi, 'Law and Crisis: Reflections on How Legal Problems Are Constructed and How They Can Be Studied', i *Retfærd* 2018 nr. 3-4; Davies, 'Feminism and the Flat Law Theory', i *Feminist Legal Studies* 2008 nr. 3.
- 20 SOU 2021:68, s. 153-156.
- 21 Ibid, s. 175-176.
- 22 Ibid, s. 47, 72.
- 23 Ibid, s. 74.
- 24 Ibid, s. 73, 158-161 se även s. 273; jfr Dir. 2020:62 s. 1-3, 6, 8-9.
- 25 SOU 2021:68, s. 159-160.
- 26 Ibid, s. 352.
- 27 Ibid, s. 351-352.
- 28 Ibid, s. 251.
- 29 Ibid, s. 253.
- 30 Ibid, s. 363-364.
- 31 Ibid, s. 360-362.
- 32 Ibid 8, s. 363. Om relevansen av skuld i förhållande till ramarna för straffvärdebedömningen, se till exempel SOU 2018:85, s. 213-217.
- 33 SOU 2021:68, s. 161.
- 34 Dir. 2020:62, s. 9-11.
- 35 Se vidare Christie, *Lagom mycket kriminalitet*, 2005.
- 36 Se vidare Bacchi och Goodwin, 2016, s. 14, 16, 23.

